

"פקד ברק שחק": שלמה אבן גבירול

שיר חדש מבואר בידי דב ירדן

בהוצאת מכון שוקן למחקר היהדות שליד בית המדרש לרבנים באמריקה יצאו בשנת תשל"ה שירי החול לרשב"ג במהדורת חיים בראדי וחיים שירמן, ובאותה שנה יצא כרך ג', אחרון למהדורת שירי רשב"ג של דב ירדן. במהדורת בראדי-שירמן נכללו ל"ז שירים חדשים, שלא היו ברשותו של ד"ר ירדן, ואחד מהם, שיר געגועים יפה להפליא אל ידיד "אשר הרחיק נדוד", מתפרסם בזה כשהוא מבואר בידי דב ירדן. [להלן ב"ש — מהדורת בראדי-שירמן; ש — כתב-יד שוקן 37 שעל-פיו ניתנו בה ל"ז השירים].

-----U-----U-----	-U--U--U--
<p>עין גרודי לילה פוקדת שדה תפוז, בלבוש רוקדת וכנערה לא נסתה ללדת הלילה בלילה אובדת ישחו בים חשק כמו רפסדת בינם והיא כי תעלה — יורדת משקים כשר משקים ביום הלדת כאש בעיני על כפור שוקדת יחפץ להסתירה והיא מורדת בת הכלי מאין כלי עומדת כי תעמד על כף אנוש סוגדת תצוד יגוניהם בלי מלפדת בהם, למען מאנו לרדת: ברפי ועוד לא עמדה מלדת. נפש כמו צפור לה נודדת אולם לעופף נגד עומדת רעים אשר היא על אמת נוסדת מאין יגיעה חסדה מגדת כי פאתי מדבר וים עוקדת אורה, ושמש תארה חומדת.</p>	<p>פקד ברק שחק באש יוקדת פרש כנפיו על פני שחק כמו יחג וינוע כחולת אהבה ברק אשר לא אחזה עד אחזה חלה פני חשק פני דודים אשר 5 שחק בשורו בת בתולה תהלך תניד בראש כי וטאה על שעלי תזרח כמו תנין בטלה ותהי מזרק חמתו בערה בו בעבור כחש בשרה בכלי ואחשב 10 תמשך לבב שמש בחוט אהב עדי רעי קראות מכשפה הכי ובהעלות רוחי יגונים גערה ילדה אדמה רבבות בנים עלי שובה מידעי אשר הרחיק נדד 15 לא למדה לנוד למיום נבראה לא וטשה על רב זמנים אהבת תהגה לשוני צדקה תמיד הכי קח זאת אשר רעית ברקים וקראה יחם לבב סהר בעת כי יחזה 20</p>

משקל השלם: מתפעלים מתפעלים מתפעלים || מתפעלים מתפעלים נפעלים. חלוקת השיר: 1—6 שיר טבע: ברק בלילה. 6—14 שיר יין. 12—14 בתי מעבר. 15—18 שיר ידידות. 19—20 תהלת שירו.

- 1 הברק שבשמים פקד (בקר), באשו הלוהטת, את עין המשורר, הפוקדת (הסופרת) את גדודי הלילה (הכוכבים).
אש יוקדת — ישעיה סה ה.
גדודי לילה פוקדת — על פי איוב כה ג: היש מספר לגדודיו; ירמיה לג כב: אשר לא יספר צבא השמים; בראשית טו ה: הבט נא השמימה וספר הכוכבים אם תוכל לספר אותם; והשוה יגון חשק 3—4: ושם אל כוכביו עמי... ונסני כאברם המנסה באמרו: קום ספר שאין ספורים.
גדודי — כך ש, והיא אל נכון גרסה טובה, כמו שפורש ברוח למעלה. וב"ש, ששמו במקומה "נדד" (= נדודי), באו לתקן (שלא לצורך) ונמצאו מקלקלים.
פקד... פוקדת — לשון נופל על לשון.
- 4—1 השוה אני האיש 12—21: בעת ליל ההשק נקי כף והסחר טהר לבב וברו נהגני עלי ארחי תבנות... ושחק העטה קדרות... ולבש לילה שריון אפלה... והברק עלי שחק מעופף כאלו הוא משחק על דברו אשר פרש כנפיו כעטלף ועפו עורבי חשך בשורה.
2 שדה — מלשון ותענוגות בני האדם שדה ושות (אבן עזרא: הם הנשמים), קהלת ב ה; והשוה יפנק אל 2: כעין שדה יפנק מפתילגיל.
תפוז — תרקד, מלשון ותרא את המלך דוד מפוז (תרגום: מרקד), שמואל ב ו טו; והשוה שפת מורק 8: והברק מפוז לגרש האפלה מנותי.
בלבוש רוקדת — שכנפי לבושה מתבדרות ברקדה והיא נראית כפורשת כנפים.
3 יחג וינוע כחולת אהבה — על פי תהלים קז כז: יחגו וינועו כשכור; שיר השירים ב ה: כי חולת אהבה אני.
וכנערה לא נסתה ללדת — וכאשה צעירה שזו לה לדתה הראשונה וציריה קשים ביותר; על פי דברים כח נו: הרכה בך הענגה אשר לא נסתה כף רגלה הצג על הארץ; שמואל א יז לט: וזאל ללכת כי לא נסה; ירמיה ד לא: כי קול כחולה שמעתי צרה כמבכירה (רד"ק: כי חבליה קשים מחבלי אשה אחרת); התלעג לאנוש 9: ותחיל... כמבכירה עצורה בעוורות; אשר תשב 40: וכלן נושאות קולן בחילן כאלו ילדו אותו עקרות.
- 4 הברק חולף מהר כל כך עד שקשה לראותו ורואים רק את האפלה העמוקה שלפני ברוק הברק ושלאחריו; שמוש "לילה" בלשון נקבה על פי הערבית; והשוה ואלין ואני 2: הלילה בהם קשורה; דמות הלילה 1: דמות הלילה הזאת; הנעת הנח במלת לילה גם במקומות הנזכרים וגם התלאה מנשא 4: יום הפרוד 1; בשורי העליה 16; רביבי דמעך 15; ראה שמש 3; אחי תבל. 7.
אחזה... אחזה, הלילה בלילה — חזרות.
- 5 חלה פני חשק פני דודים — הברק חלה (בקר) את פני החשק, הנבט מפני החושקים.
חשק — כך ש, אך ב"ש נקדוהו בכל זאת כמו "חושק" (ח חלומה, ש צריה), בהקשותם בזה על הפרוש.
רפסדת — מלשון ואנחנו נכרת עצים מן הלבנון... ונביאם לך רפסודות על ים יפו, דברי הימים ב ב טו.
פני... פני, חשק... חשק — חזרות.
- 6 שחק — זוהי הצעת תקון שלי; השוה איך לא אדאג 3: ברק ישחק; ש: שפק; ב"ש: יברק!
בת בתולה — יין, שהיא בת ה"בתולה", היא כד היין החתומה; והשוה... את כל 16—17: יפתני בכוס (יין) חלבון ירקרק יגקו משדי כרם מזמן ודבק בבתולה כלפון, אני מודה 9: ונושנת, בתולה לא ידעה אנוש, מיום שחטוה חתומה; בן תהלים כט 4: הלמה ומתאה ראש נגידיים בתולת כדים; אל בחתרי: בכר נפדמת אלומאן בפרשהא (בתולה נטעה מלפני הזמן).

- תהלך — מלשון ולשונם תהלך בארץ, תהלים עג ט.
 בינם — בין הדודים.
 כי תעלה יורדת — כי תעלה לידי המשקים תרד לידי השותים; השוה 7.
 תניד בראש — על פי ירמיה יח טו: ישם ויניד בראשו.
- 7
 שעלי — ידי; מלשון בשעלי שעורים, יחזקאל יג יט, מנחם: ענין מלא כף מלא חפן; והשוה כאין
 נשאו 7—8: ואל נא תשאלו גשמי נדבות לעב כי שעלי יצחק מריקיו אשר לו שם ביום החם
 שעליו למול סלע אזי פתח ניקיו; שירי הקדש קמג 1: שעלי אפרשה תמיד למלכי; רט 5: שעל
 במעל אשא למעל.
 כשר משקים ביום הולדת — על פי בראשית מ כ—כא: ויהי ביום השלישי יום הולדת את פרעה...
 וישא את ראש שר המשקים... ויתן הכוס על כף פרעה.
 משקים... משקים — תורה.
 תורה... בטלה — כך ב"ש; ש: מזרק... בעלה.
- 8
 תנין — השוה דונש בן תמים, פרוש לספר יצירה, סט: והתלי הוא מקום בגלגל הנקרא תנין.
 טלה — קבוצת כוכבי שבת, מזל חדש ניסן; ברכות נח:.
 כאש... על כפור — השוה בן תהלים קמב 6: אראה בכוסי אש; קמה 1: קח מצביה דמי ענב
 באקדחה ברה כמו אש בתוך ברד מלקחה.
 שוקדת — רובצת, שומרת ואורבת; מלשון גמר שוקד (תרגום: כמנין — אורבים) על עריהם,
 ירמיה ה ו; מנחם, שקד: ענין שמירה המה.
- 9
 מזרק — כוס יין; מלשון השותים במזרקי יין, עמוס ו ו; והשוה אולי דמעות 11: יום רצחו דודם
 במזרק; שפת מזרק 1; יפנק אל 1: יפנק אל לבב מזרק.
 חמתו בערה בו — אסתר א יב (וחמתו).
- 10
 כחש בשרה — על פי תהלים קט כד: ובשרי כחש; והשוה יגול שנת 14—18: רעה שתי שנים עדי
 כי היתה דלה וגם דקה כמו הא רעה... למען כי בשרה דל מאד; ... את כל 17—18: חבק
 בבתולה עד כי בגויו שלחה רזון במשמן ודל כי מלאה עדן בשרו כרסו (דל בשרו כי מלאה
 עדן כרסו).
 בשרה — כך ב"ש; ש: הדרה.
 בת הכלי — היין; והשוה לעיל 6: בת בתולה.
 בת הכלי מאין כלי עומדת — השוה משוררים עלומי שם, בתוך "ענבי חן" להברמן (חל-אביב תשג),
 39: לא אדעה אם קפאה בת הכלי או הכלי ריקם ויין אין; אמרו: היין יעמד מאין או הכלי כלו
 ויין אין.
 בכלי... הכלי... כלי — תורות.
- 11
 תמשך לבב שמש בחוט אהב — על פי הושע יא ד: בחבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה; מגלה
 יג: אסתר... חוט של חסד משוך עליה; והשוה היה עד 3: אשר משכה לבבי מנעורי בחוט
 אהבה; רעי מידעי 5: יום קראו לבב אשר נמשך בחוט האהבה; בחייכם אדמי 1: אשר משכו לבבי
 בעבותות. הצעת המהדירים (בעמוד 201): "אולי צ"ל: בחוט זהב" היא אפוא ללא צורך.
 בחוט — כך ב"ש. ש: בלי.
 שמש... תעמד על כף אנוש — השוה שפת מזרק 1: שפת מזרק מנשקת שפתי כשמש זרחה על
 כף עמיתי.
- אהב — מלשון אילת אהבים, משלי ה יט; וכן לאט עלי 8; והשוה מליצי אהבה 13: אש אהב;
 אשר גנב 3: בית אהב; מליצי אהבה 10: מתי אהב; לבי באימת 7: עץ אהב.
 סוגדת — מלשון יסגד לו וישתחו, ישעיה מד יז.
- 12
 השוה יגול שנת 30—31: תקים רפאינו כבעלת אוב ואם לא למדה קסם ואוב ידעה תמית יגונינו
 כמו רגע.

- הכי — כי ; וכן להלן 18 ; והשוה מלון לשירת גבירול, עמוד 423.
- 13 ובהעלות רחמי — על פי יחזקאל כ לב : והעולה על רוחכם.
ובהעלות — כהצעת המהדירים בעמוד 201, הגורסים אמנם, לפי ש: ובמעלות.
למען — יען ; השוה מלון לשירת גבירול, עמוד 426 ; מלון לשירת הנגיד, עמוד 425.
- 14 האדמה מצמיחה אשכולות ענבים בשפע וייתנם ישכך את יגוניך (שמואל אשכנזי) ; והשוה ישלם הסתו 3 : אשר תלד בלי עצב אדמה והעבים ילדיה מניקים.
ילדה . . . עלי ברכי — על פי בראשית ל ג : ותלד על ברכי.
לא עמדה מלדת — על פי בראשית כט לה : ותעמד מלדת.
- 15 נפשי — כך ב"ש ; ש ספק : נפשו, ספק : נפשי.
הרחיק נדד — על פי תהלים נה ח : הנה ארחיק נדד.
- 15—16 כמו צפור לך גודדת . . . לנוד . . . לעופף — על פי משלי כו ח : כצפור גודדת ; משלי כו ב : כצפור לנוד כדרור לעוף ; בראשית א כ : ועוף יעופף.
- 16 למיום — שופטים יט ל ; כך ב"ש ; ש : כהיום.
למיום נבראה — עליפי יחזקאל כח טו : מיום הבראך.
- 17 על רב זמנים — עם רב הזמנים, אף כי חלף זמן רב ; על פי איוב י ז : על דעתך (סעדיה : מע עלמך — עם ידיעתך, אף כי תדע) כי לא ארשע ; וראה רצהבי, עיונים בדרכי שירתנו הספרדית, ספר ברוך קורצווייל (תשלה), 320.
- על אמת נוסדת — השוה זממי ה' 19 : הליכים נוסדו על קו אמונה.
- 18 תהגה לשוני צדקך תמיד — על פי תהלים לה כח : ולשוני תהגה צדקך כל היום תהלתך ; תהלים עא כד : גם לשוני כל היום תהגה צדקתך.
הכי — כי ; וכן לעיל 12 ; וראה במקורות שם.
- מאין יגיעה חסדך מגדת — כי מעלות המהולל מרובות ואין המשורר צריך לטרח ולחפש נושאים לתהלתו ; והשוה עצמותי ה' 14—15 : הנה השיר יגיד חסדו, בתיו למאד בו יגילו, פצחו רנה לאדוניהם ובהמלתו לא ישלו ; מי זאת 18 : ומאהבתי בכ שירי יהודך, ירבה דבר צחות לא לעגי שפה.
- חסדך מגדת — על פי ישעיה נז יב : אני אגיד צדקתך ; תהלים צב ג : להגיד בבקר חסדך.
19 זאת — שירה זאת.
רעית ברקים — השוה לכה רעי ורע המאורים 1 ; רביבי דמעך 20 : אחי ברק.
פאתי — במדבר כד יז.
פאתי מדבר וים עוקדת — השוה בן תהלים סז 15 : ואתפר את שפת מדבר במדבר.
מדבר וים — על פי ישעיה טז ח : תעו מדבר . . . עברו ים.
עוקדת — מלשון ויעקד את יצחק בנו, בראשית כב ט.
20 השוה אני האיש 25 : כאלו קנאו עבים לנפשי.
יחם לבב סהר — על פי דברים יט ו : כי יחם לבבו.
יחם — כך ב"ש ; ש : ירום.
- חומדת — מקנאה ; השוה בחר מהחלי 39 : ונפשו חמדה עיש וכימה ; אדוני קח 4 : רעת שנלקחה חמדו חברות הליכתה ; כתב סתו 3 : לכן בעת חמדה אדמה פני שחק רקמה עלי בדי ערוגות ככוכביו ; וראה מלון לשירת הנגיד, עמוד 415.